

Osmanlı-Rus İlişkileri: İttifak, Çatışma ve Değişim (1798-1829)

Ottoman-Russian Relations: Alliance, Conflict, and Transformation (1798–1829)

Araştırma Makalesi / Research Article

Doi: <https://doi.org/10.71353/gunaad.1939423>

Makale Geliş / Received: (28.04.2026)

Makale Kabul / Accepted: (06.06.2026)

Zeynep BAYINDIR *

Öz

Bu makale, 1798-1829 yılları arasında Osmanlı-Rus ilişkilerini Fransız İhtilali'nin dönüştürdüğü Avrupa siyaseti ve değişen güç dengeleri bağlamında incelemektedir. Otuz yıllık bu süreçte iki devlet arasındaki ilişkiler üç farklı evreden geçmiştir: zorunlu ittifak, açık çatışma ve stratejik dönüşüm. Birinci evre, Napolyon'un 1798'de Mısır'ı işgal etmesiyle başlamıştır. Bu gelişme karşısında Osmanlı Devleti, asırlık rakibi Rusya ile benzeri görülmemiş bir ittifaka zorlanmış; Rus savaş gemileri ilk kez Boğazlardan geçiş izni almıştır. Ancak Fransız tehdidi ortadan kalkar kalkmaz Rusya, Ortodoks tebaa üzerindeki himaye politikasını yeniden gündeme getirerek geleneksel yayılmacı tutumuna geri dönmüştür. İkinci evre, askeri çatışmalarla karakterize edilmektedir. 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı, 1821 Yunan İsyanı ve 1827'de Navarin'de Osmanlı donanmasının üç büyük devlet tarafından imha edilmesi, Rusya'nın elini güçlendirmiştir. Rus orduları Balkanları ve Doğu Anadolu'yu işgal ederek Osmanlı Devleti'ne 1829 Edirne Antlaşması'nı kabul ettirmiştir. Bu antlaşma ile Rus ticaret gemilerine Boğazlardan serbest geçiş hakkı tanınmış, Yunanistan'ın bağımsızlığı fiilen kabul edilmiş ve Rusya'ya önemli ticarî ayrıcalıklar sağlanmıştır. Üçüncü ve en dikkat çekici evrede ise Rusya strateji değiştirmiştir. Doğrudan toprak ilhakından vazgeçerek zayıf ama kendisine bağımlı bir Osmanlı Devleti'ni himaye etmeyi tercih etmiştir. Bu politika değişikliğinin ardında, Avusturya, İngiltere ve Fransa'nın Boğazlar ile Karadeniz'e inmelerini engelleme hesapları yatmaktadır. Böylece dönem, Osmanlı'nın yok edilmesiyle değil, asimetrik bir bağımlılık yapısının ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı-Rus ilişkileri, Fransız İhtilali, Mısır Seferi, Edirne Antlaşması, Doğu Sorunu

Abstract

This article examines Ottoman-Russian relations between 1798 and 1829 within the context of European politics transformed by the French Revolution and the shifting balances of power. Over these three decades, relations between the two states passed through three distinct phases: forced alliance, open conflict, and strategic transformation. The first phase began with Napoleon's invasion of Egypt in 1798. In the face of this development, the Ottoman Empire was compelled to form an unprecedented alliance with its centuries-old rival, Russia; Russian warships were granted passage through the Straits for the first time. However, as soon as the French threat dissipated, Russia revived its policy of protection over Orthodox subjects and returned to its traditional expansionist stance. The second phase is characterized by military confrontations. The Russo-Ottoman War of 1806-1812, the Greek Uprising of 1821, and the destruction of the Ottoman fleet at Navarino in 1827 by three great powers all strengthened Russia's hand. Russian armies invaded the Balkans and Eastern Anatolia, forcing the Ottoman Empire to accept the Treaty of Edirne in 1829. This treaty granted Russian merchant vessels free passage through the Straits, effectively recognized Greek independence, and provided Russia with significant commercial privileges. In the third and most striking phase, Russia shifted its strategy. Abandoning outright territorial annexation, it preferred to protect a weak but dependent Ottoman Empire under its patronage. Behind this policy change lay calculations to prevent Austria, Britain, and France from gaining access to the Straits and the Black Sea. Thus, the period concluded not with the annihilation of the Ottoman Empire, but with the emergence of an asymmetric structure of dependency.

Keywords: Ottoman-Russian relations, French Revolution, Egyptian Campaign, Treaty of Adrianople, Eastern Question

* Yüksek Lisans, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Tarih Bölümü, ORCID ID: 0009-0008-7630-5587, zeynepbayindir77@gmail.com

Giriş:

1789 Fransız İhtilali, mutlak monarşilere dayalı Avrupa siyasi düzenini sarsmış; beraberinde getirdiği ulusçuluk, cumhuriyetçilik ve meşrutiyet fikirleriyle kıtadaki güç dengelerini kökten değiştirmiştir. İhtilalin ardından I. Napolyon liderliğinde kurulan Birinci İmparatorluk, Fransa'ya bağlı yeni bir Avrupa düzeni yaratmış; ancak bu imparatorluğun yıkılmasıyla oluşan boşluk, 1815'te toplanan Viyana Kongresi kararlarıyla yeni bir siyasi yapılanma ve güçler dengesi meydana getirmiştir. İhtilal ve onu izleyen Viyana Sistemi, düşünceden ekonomiye, siyasetten kültüre kadar pek çok alanda yenilikler getirerek yalnızca Avrupa'yı değil, dünyanın her tarafını derinden etkilemiş ve yeni bir çağın kapılarını aralamıştır.

Bu süreçte Avrupa devletlerinin Osmanlı İmparatorluğu'na yönelik temel sorunu, bu devletle ilişkilerin nasıl yürütüleceğinden ziyade, Osmanlı'nın mevcut durumda varoluşunu sürdürüp sürdüremeyeceği ve kendilerinin bu süreçte nasıl bir rol üstleneceği etrafında şekillenmiştir. Düşünsel tartışmalarda uzun süredir var olan Doğu Sorunu, XIX. yüzyılla birlikte giderek daha yoğun bir biçimde telaffuz edilmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu askeri, mali ve idari zafiyetler, büyük devletleri bu sorun karşısında daha aktif bir tutum almaya yöneltmiştir. Özellikle Rusya, İngiltere, Fransa ve Avusturya arasında yaşanan rekabet, Doğu Sorununu uluslararası diplomasinin merkezine taşımıştır.

Osmanlı-Rus ilişkileri¹, 1798-1829 döneminde bu büyük güç rekabetinin en çalkantılı cephelerinden birini oluşturmuştur. Taraflar arasındaki ilişkiler, geleneksel düşmanlık ile zorunlu iş birliği arasında gidip gelmiş; kısa süreli ittifaklar yerini yeniden çatışmalara bırakmıştır. Bu dönemde Rusya'nın Osmanlı topraklarındaki Ortodoks tebaa üzerindeki himaye iddiası, Boğazların statüsü ve Balkanlar'daki nüfuz alanlarını genişletme hedefi belirleyici olmuştur. Rusya, Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan (1774)² itibaren giderek pekiştirdiği bu himaye rolünü, her diplomatik krizde bir baskı aracı olarak kullanmıştır. Öte yandan Osmanlı Devleti, büyük devletler arasında denge politikası izleyerek varlığını korumaya çalışmış; zaman zaman Fransa'ya, zaman zaman İngiltere ve Rusya'ya yaklaşıp hayatta kalma stratejisi geliştirmiştir.

Bu makale, Fransız İhtilali sonrasında dönüşen Avrupa siyaseti içinde, Osmanlı-Rus ilişkilerinin 1798'den 1829'a kadar olan süreçte nasıl bir seyir izlediğini; ittifak, çatışma ve stratejik dönüşüm ekseninde analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, Mısır işgalinin yarattığı ittifak ortamı, Rusya'nın himaye politikası çerçevesinde Osmanlı'ya yönelik baskıları, Yunan isyanı ve Navarin Baskını'nın yol açtığı kırılma ile Edirne Antlaşması sonrasında Rusya'nın zayıf bir Osmanlı'yı himaye etme stratejisine yönelişi bütünlüklü bir şekilde ele alınacaktır.

Mısır İşgali ve Osmanlı-Rus İttifakı (1798-1799):

Osmanlı İmparatorluğu, Fransa'nın Mısır'a yönelik hareketini anlamlandırmakta güçlük çekmişti. Zira devlet, ihtilalin hemen ardından gösterdiği tavır bakımından diğer Avrupa devletlerinden ayrılmaktaydı. Kadim dostluğa verdiği önem ve kendi topraklarında ihtilalin yol açabileceği siyasi, sosyal ya da kültürel etkilerin bulunmadığı kanaatiyle, Fransa'daki yeni rejimi derhal tanımıştı. Hatta Osmanlı Devleti'nin Fransa'ya atfettiği bu dostluk o denli ileri

¹ Osmanlı-Rus ilişkileri için ayrıca bkz. Serhat Kuzucu, *Kırım Hanlığı ve Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2013.

² Küçük Kaynarca Antlaşması'nın detayları için ayrıca bkz. Osman Köse, *Küçük Kaynarca Antlaşması*, TTK, Ankara, 2006; Kemal Beydilli, "Küçük Kaynarca", *DİA*, 26, s.524.

gitmişti ki, III. Selim döneminde³ Avrupa meselelerinde izlenecek siyaset, çoğu zaman İstanbul'daki Fransız elçisinin görüşü alınarak belirlenir olmuştu.

Bu nedenle Fransa'nın 1797 sonlarında Venedik ile Dalmaçya kıyılarını ele geçirmesi, Yedi Adalar üzerinde egemenlik tesis etmesi ve akabinde Mısır'ı işgale yönelmesi, Osmanlı Devleti nezdinde kendi topraklarına yönelmiş açık bir saldırı anlamına gelmekteydi. Napolyon, bu hamlesinin Osmanlı topraklarına karşı olmadığını, asıl amacının Mısır'daki Fransız tüccarlarını korumak ve bölgedeki İngiliz ticaretini sekteye uğratmak olduğunu ileri sürmüştü. Ne var ki Osmanlı Devleti, asırlık bir dost olarak gördüğü Fransa'nın bu davranışı karşısında derin bir hayal kırıklığı yaşamış ve kendini oldukça incinmiş hissetmişti⁴. Oysa dönemin Fransa Dışişleri Bakanı Talleyrand ile Napolyon, Mısır'ın kesinlikle ele geçirilmesi gerektiği noktasında tam bir görüş birliği içindeydi. Napolyon'un Paris'e dönüşünün ardından bu düşüncelerini Direktuvar'a benimsetmeye çalışmışlardı. Talleyrand bunun gerekçesini şu ifadelerle ortaya koymuştu:

Tabiatın Fransa'ya pek yakın yerde bulundurduğu Mısır gerek Hindistan gerek diğer yerlerin ticareti bakımından bize sınırsız yararlar sunmaktadır. Bundan başka iklimi ve toprağı ile Batı Hindistan'daki sömürgelerimizin yerini alabilir. Girit ve Limni adaları ise bize Ege Denizi'nde ve Çanakkale Boğazı'na egemenlik sağlar fakat bütün bu fetihler Malta adasına serbestçe uğrayabilmekle mümkün olur.

Aynı şekilde Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili düşüncelerini ise Talleyrand şöyle açıklıyordu:

Niçin dostluğu şüpheli olan ve yıkılması yakın bulunan bir devlet için kendimizi feda edelim? Mısır Türkiye için değer ifade etmemektedir. Türkiye'nin oradaki otoritesi bir gölgeden ibarettir. Esasen ilk darbeleri Osmanlı İmparatorluğu'na indirmek söz konusu değildir. Zira bu hem dürüstlük ve iyi niyete aykırı düşer ve Yakın Doğu'da Cumhuriyet Hükümeti'nin temsilcileri ile orada yerleşmiş Fransızların geleceğini tehlikeye koyar ve İngiltere ile iki imparatorluğu (Avusturya ve Rusya) Fransa'ya karşı birleştirir⁵.

Diğer yandan Kahire'deki Fransız konsolosu Magallon, 1796'dan itibaren Mısır'ın işgal edilmesinin oldukça kolay bir iş olduğunu rapor etmekteydi⁶.

Napolyon'un İngiltere'nin Hindistan bağlantısını kesmek amacıyla Mısır'ı işgal etmesi, Fransa'nın Hindistan'a kadar uzanabileceği kaygısını doğurmuştu. Bu kaygı, özellikle İngiltere ile Osmanlı Devleti arasında Fransa'ya karşı bir iş birliği zorunluluğunu ortaya çıkarmıştı. Fransa'nın Akdeniz'deki bu hızlı ilerleyişi, Rusya'yı da kendi güvenliği açısından tehdit altında hissettirmiş; ayrıca İngiltere-Fransa savaşında birtakım çıkarlar elde etme umudu, Rusya'yı Osmanlı Devleti ile ittifak yapmaya yöneltmişti. Öte yandan Fransız İhtilali'nin Rusya'da uyandırdığı siyasi yankılar büyük bir endişe kaynağı olmuş ve XVI. Louis'in idamının ardından Fransa'ya karşı oluşturulan koalisyona Rusya'nın da katılması, 23 Aralık

³ III. Selim dönemi reform hareketleri için ayrıca bkz. Abdullah Bayındır, *Osmanlıda Piyade Sınıfı Askerlerin Eğitimi*, Hiperyayın, İstanbul, 2021, s. 21-26.

⁴ Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya, Kültür Bakanlığı Yayınları*, Ankara, 1990, s. 40; Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih (1789-1994)*, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1995, s. 21; Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-194)*, TTK, Ankara, 2003, ss. 55-58; Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuat, Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, (Sadeleştiren: Neşet Çağatay), C., III-IV, TTK, Ankara, 1992, s. 203.

⁵ Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih*, s. 79.

⁶ Soboul, Albert, *1789 Fransız İnkılâbı Tarihi*, (Çev., Şerif Hulusi), Cem Yayınevi, İstanbul, 1969, s. 597.

1798’de imzalanan bir antlaşmayla sağlanmıştı⁷.

Napolyon’un İtalya’da Avusturyalıları yenmesinin ardından 1797’de Campo Formio Antlaşması’nı imzalaması ve peşi sıra Venedik’e ait Yunan adalarıyla Arnavutluk’u ele geçirmesi, Rus yönetiminde Osmanlı topraklarının kendisinden başka bir devletin tehdidi altında bulunduğu izlenimini yaratmıştı. Bu durum Çar I. Pavel’i, Fransızlardan önce harekete geçerek Akdeniz’de bir Rus üssü kurma arayışına itmişti.

Rusya’nın tüm bu niyetlerine rağmen, Fransızların tavrından duyduğu rahatsızlık giderek artan ve bu durumun kendisi için ciddi bir soruna dönüştüğünü fark eden Osmanlı İmparatorluğu, önce 23 Aralık 1798’de Rusya ile ittifak kurmuş, ardından 5 Ocak 1799’da İngiltere ile de bir ittifak antlaşması imzalamıştı⁸. Napolyon’un Mısır’a çıkmasıyla oluşan ittifak uyarınca 31 Ağustos 1798’de Rus donanmalarının Boğaz’dan geçişine izin verilmişti. Bu olay, ilerleyen yıllarda yine Mısır kaynaklı gelişmelerle birlikte Boğazlar’da yinelenen ve Rusya’nın uzun süredir gündeminden düşürmediği Boğazlar Meselesi’ni Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında yeniden canlandıracaktı⁹.

1798 ittifak antlaşması öncesinde Osmanlı-Rus ilişkileri büyük ölçüde birbirini ortadan kaldırma anlayışına dayanmaktaydı. Tarih sahnesine hızlı ve güçlü bir şekilde çıkan Rusya’nın, daha önce de belirtildiği gibi, kendisini Bizans’ın varisi olarak görmesi ve dış politikasını daima bu temel üzerine inşa etmesi, iki devlet arasındaki ilişkilerin şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamıştı. Ancak bu ittifak antlaşmasıyla birlikte, Avrupa’da ortaya çıkıp hızla büyüyen yeni devletlerin hem kendi iç rekabetleri hem de doğuya dönük politikaları Rusya’nın ilerleyişini bir ölçüde frenlemişti. Bunun sonucunda, güncel siyasi koşullara ve gelişmelere bağlı olarak hemen hemen bütün devletler arasında ittifak arayışları gündeme gelmişti.

Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya, aralarında imzaladıkları bu ittifakla birlikte, önceki politikalarından farklı olarak, birbirlerinin çıkarları doğrultusunda çalışacaklarını ortaya koymaktaydı¹⁰. Ancak gelişen süreçte bu yararlılık ilişkisinin, ittifak anlaşmalarında öngörüldüğü gibi işlemediği açıkça görülmektedir. Osmanlı Devleti, Rusya ile imzaladığı bu ittifak antlaşmasıyla aynı zamanda XIX. yüzyıl boyunca izleyeceği denge politikasının da temelini atmış oluyordu.

Rusya’nın Himaye Politikası ve Osmanlı Denge Siyaseti:

Fransa’nın Mısır harekâtı karşısında İngiltere ve Rusya ile kurulan ittifak sayesinde Fransızlar bölgeden çıkarılmıştı. Fransız tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte tedirginliği sona eren Rusya, kendi himayesinde oluşturulan Yedi Ada Cumhuriyeti’nde ve buraya bağlı çevrelerdeki Rumlar arasında İstanbul aleyhine yoğun bir propaganda faaliyetine başlamıştı. Bu durum Osmanlı İmparatorluğu için Dalmaçya kıyıları ve Balkanlar’da yeni bir tehlikenin belirmesi anlamına geliyordu. Rusya’nın Osmanlı karşıtı propagandasına İngilizlerin de

⁷ Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, s. 41; Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih*, s. 22; Soboul, Albert, *1789 Fransız İnkılabı Tarihi*, ss. 599-600; Watson, Hugh Seton, *The Russian Empire 1801-1917*, Oxford at the Clarendon Press, New York, 1988, s. 65 ; Serhat Kuzucu, 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Faş Kalesi, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (22)1, 2023, 193.

⁸ Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, s. 41; Tükin Cemal, *Boğazlar Meselesi*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.87; Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih*, ss. 84-86, 86-87; Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, s. 57.

⁹ Tugay, Esad Fuad, “Rusların İstanbul ve Boğazlar Hakkındaki Gayeleri Üzerine Bazı Hatıralar”, *Belleten*, C., 33, S., 130, 1969, ss. 217-224; Tükin Cemal, *Boğazlar Meselesi*, ss. 253-283.

¹⁰ Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih*, s. 85.

katılması, Osmanlı Devleti'ni bu iki büyük güç karşısında Fransa'ya yaklaşımdan başka bir çare bırakmamıştı. Böylece Osmanlı İmparatorluğu, Rusya ve İngiltere'ye karşı kendi güvenliğini sağlamaya çalışırken, aynı zamanda Fransız Devrimi'nin Avrupa'daki muhtemel etkileri nedeniyle daha önce kendisine yönelik olarak oluşturulan Kutsal İttifak'ın da parçalanmasına yol açmıştı¹¹.

Rus Çarı Paul'un öldürülmesi ve yerine I. Aleksandr'ın geçmesiyle birlikte yeni bir siyasi durum ortaya çıkmıştı. Osmanlı İmparatorluğu ile Fransa arasında Mısır seferinden kaynaklanan sorunlar 1802 Paris Antlaşmasıyla giderilirken, bu kez Avrupa'da Napolyon'un imparatorluğunun tanınması meselesi gündeme gelmişti. Bu çerçevede, 1802 Amiens Antlaşması'nın Avrupa'ya sağladığı barış ortamı uzun ömürlü olmamış; kısa süre sonra İngiltere, Rusya ve Avusturya'nın katılımıyla Fransa'ya karşı 1805 yılında Üçüncü Koalisyon oluşturulmuştu¹².

Paris Antlaşması'nın bir sonucu olarak Osmanlı İmparatorluğu, Fransa'nın imparatorluğunu tanıma yönünde bir eğilim sergilemekteydi. Bu tavır, aynı zamanda devletin daha önce yaşadığı yalnız bırakılmaya karşı bir tepki olarak da okunabilir. Bunun yanı sıra, bu tutum bir bakıma İngiltere ve Rusya'ya rağmen alınmış bir tavır niteliği taşıyordu. Napolyon'un 1805 Austerlitz Savaşı'nda Avusturya ve Rusya'yı yenilgiye uğratması, Babiâli'nin Fransa'ya olan yakınlığını daha da artırmış ve devlet, Fransa'nın imparatorluğunu resmen tanıdığını ilan etmişti.

Fransa imparatorluğunun Osmanlı Devleti tarafından tanınmasının ardından, İngiltere ve Rusya bir cephede, Fransa ise diğer cephede olmak üzere Osmanlı toprakları üzerinde diplomatik bir mücadele başlamıştı. Fransızlar Osmanlı yönetimini kendi yanlarında tutmaya çalışırken, İngiltere ve Rusya bu ilişkiyi bozmak ve her iki ülkeyi de yalnızlaştırmak amacıyla Osmanlı Devleti üzerinde her türlü baskı aracını kullanmaktaydı. Bu politika doğrultusunda Ruslar, 1798-1799 ittifakının yenilenmesini ve antlaşmaya yeni maddeler eklenmesini talep etmeye başlamışlardı. Bu talepler arasında, Osmanlı ülkesindeki Hristiyan Ortodoks tebaanın Rusya'nın himayesi altına alınması şartının açıkça yazılması da bulunuyordu. Ayrıca Eflak ve Boğdan voyvodalarının Rusya'nın rızası olmadan atanamayacağı ya da görevden alınamayacağı ve Rus savaş gemilerinin Boğazlardan geçiş hakkı gibi maddeler de yer almaktaydı¹³.

Bununla birlikte Rusya, Babiâli'yi daha fazla Fransa'nın yanına itmemek kaygısıyla, Ortodoks tebaanın himayesi konusunda aşırı ısrarcı olmamıştı. Bu tutum, söz konusu politikanın geçici bir süreliğine askıya alınması anlamına geliyordu; ne var ki bu mesele ilerleyen yıllarda Rus-Osmanlı ilişkilerinin en çetrefilli konularından biri olarak tekrar gündeme gelecekti. Rusya'nın bu yaklaşımı, dış politikasında yapabilecekleri ile yapamayacaklarını ölçme alışkanlığının önemli bir yer tuttuğunu ve devleti duruma uygun davranışlar geliştirmeye yönelttiğini göstermektedir. Avusturya Elçisi Baron Thugut'un daha 1774 Kaynarca Antlaşması sırasında imparatoruna yazdığı bir mektup, Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na ilişkin olarak geliştirdiği politikaların niteliğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

Bundan böyle Rusya ne zaman koşulların elverişli olduğu inancını taşırsa, çok fazla hazırlık yapmaksızın Karadeniz'deki limanlarından İstanbul üzerine çullanmayı

¹¹ Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih*, s. 95.

¹² Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, s. 48

¹³ Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, s. 49; Uçarol Rıfat, *Siyasi Tarih*, s. 98.

*gerçekleştirebilecek bir durumda olacaktır. Böyle bir durumda, Rum Ortodoks dininin önderleriyle daha önceden anlaşarak bir suikast hazırlayabilecektir ve bu durumda sultanın yapabileceği tek şey Rusların bu hareketini bildiren ilk haberi alır almaz sarayını bırakmak, Asya'nın derinliklerine kaçmak ve Avrupa Türkiye'sinde tahtı, daha deneyimli bir sahibe bırakmak olabilir. Başkent fethedildiği zaman Hristiyan Rumların tedhişçiliği ve sadık yardımı ile tüm takımadalar, Adriyatik kıyılarına kadar Anadolu ve Yunanistan kıyıları, hiç kuşkusuz ve kolaylıkla Rus tahtının egemenliği altına girecektir...*¹⁴

Bu öngörülerin tümünün tarihsel süreç içinde gerçekleştiğini söylemek elbette mümkün değildir. Ancak özellikle 1870'lerden I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Türkiye topraklarında meydana gelen tedhiş olaylarının nitelikleri ve bu hareketlerde etkili olan unsurlar göz önüne alındığında, en azından bu öngörülerin bir kısmının göz ardı edilemeyeceğini belirtmek gerekir. Rus ordusunun Kafkasya Kolordusu Karargâh Piyade Generallerinden Graf Paskeviç'in 11 Ocak 1829 tarihinde Rus Çarı I. Nikola'ya gönderdiği rapordaki şu ifadeler, söz konusu politikaları anlamak bakımından oldukça dikkat çekicidir:

*...Araç gereçlerimizi temin etmek için işgalimizde bulunan yerlerin yerli halkının güvenini kazanmamız lazımdır. Bunların güvenini kazanmak için onlarla iyi geçinmenin yollarını bulmak gerekir... Bizim elimizde bulunmayanlara karşı siyasi çalışmada bulunmak istiyorum. Bunlar, şimdi bizden çok padişahın korkabilirler. Onun için de bizimle hareket etmezler. Kanatime göre, zat-ı haşmetpenahlarının amaçlarına ulaşabilmesi için Kürtlerin nüfuzlu başkanlarının tarafımıza geçmesi ve onları kaybetmemek için her türlü vasıtanın kullanılması lazım gelir... Fakat bunu başarmak için paraya ihtiyacımız vardır çünkü para sarf edilmezse başarıya ulaşmak mümkün değildir. Bunlara Türkiye Hükümeti'nin verdiği maaştan daha fazla bir miktar vermek gerekir...*¹⁵

Rusya'nın Osmanlı İmparatorluğu'na yönelik politikalarının azınlıklar ve Hristiyan Ortodokslar üzerindeki boyutunu göstermesi bakımından şu örnek de oldukça anlamlıdır: *Doğu otonomi bekliyor. Yunan, Sırp ve Bulgarlar nasıl Türklerin boyunduruğundan kurtularak serbest yaşamaya başlamışlarsa, mutlaka günün birinde, Rusların bu doğu halklarını öylece kurtaracağını düşünerek bekliyorlar*¹⁶.

Napolyon ile Rus Çarı I. Aleksandr arasında gerçekleşen Tilsit görüşmesi ve Rus-Fransız ilişkilerinin ısınmaya başlaması üzerine Osmanlı İmparatorluğu, geleneksel denge politikası gereği, bu iki gücün yanına İngiltere'nin de katılmasını engellemek amacıyla 5/17 Ocak 1809'da İngiltere ile Kale-i Sultaniye Antlaşması'nı imzalamıştı¹⁷. Bu antlaşmayla İngiltere, barış zamanında Boğazların tüm savaş gemilerine kapalı tutulması ilkesini kabul etmişti. İngiltere bu ilkeye, Rus savaş gemilerinin Boğaz'dan geçişini engellemek amacıyla razı olmuştu.

Ancak 1806 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Osmanlı Devleti, Rusların Tuna boylarına inmelerini durdurmak istiyordu. İngiltere'nin de Rusya ile anlaşması üzerine, Osmanlı Devleti Rusya ile bir barış antlaşması imzalamaya yöneldi. Böylece iki devlet arasında 16/28 Mayıs'ta

¹⁴ Driault, Edouard de, *Şark Mes'elesi, Bidayet-i Zuhurundan Zamanımıza Kadar*, (Çev., Nafiz, Yay. Haz.: Emine Erdoğan), Berikan Elektronik Basım Yayım, Ankara, 2003, s. 106.

¹⁵ Avyarov, *Osmanlı-Rus ve İran Savaşları'nda Kürtler 1801-1900*, (Çev., Muhammed Varlı) Sipan Yayınları, Ankara, 1995, s. 172-173.

¹⁶ Mayevsky, V.T., *Van ve Bitlis Vilayetlerinin Askeri Stratejik Tasviri 1904*, (Çev., Haydar Varlı), Askeriye Basımevi, İstanbul, 1911, s. 91.

¹⁷ Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, s. 50; Driault, Edouard de, *Şark Mes'elesi*, s. 167.

imzalanan Bükreş Antlaşması ile ilişkiler yeniden normal seyrine girmiş oldu¹⁸.

Bu antlaşma uyarınca Rusya, Basarabya topraklarını da kendi idaresi altına alıyor ve Prut Nehri, iki devlet arasındaki sınırı teşkil ediyordu. Antlaşmada yer alan “Savaş sırasında Devlet-i Aliye’ye karşı düşmanca eylemlerde bulunan tebaanın affedilmesi” hükmü, Rusya’nın bu antlaşmayla elde ettiği kazanımları açıkça göstermesi bakımından oldukça dikkat çekicidir. Bu ifadeyle hem Balkanlardaki Ortodokslar hem de Doğu Anadolu’daki Ermeniler kastedilmekteydi. Bu iki unsurun Rus-Osmanlı ilişkilerinin başlangıcından itibaren sürekli olarak gündemde tutulması, Rusya’nın Osmanlı İmparatorluğu’na yönelik tarihsel yaklaşımını anlamak açısından büyük önem taşımaktadır¹⁹.

Çar I. Aleksandr, Avrupa’nın kurtarıcısı sıfatıyla Prusya, Avusturya ve İngiltere ile birlikte Napolyon karşısında büyük bir zafer kazanmış ve 1815 Viyana görüşmelerinde istediği sonuçları elde etmişti. Bu nedenle bir süre izlediği sessiz siyaset sayesinde Osmanlı İmparatorluğu da rahat bir dönem geçirmişti. 1812’de Yunan isyanının patlak vermesi Osmanlı-Rus ilişkilerini bozma eğilimi gösterse de iki taraf arasında bir savaş çıkmamıştı. Ancak I. Aleksandr’ın ölümünün ardından tahta çıkan I. Nikola ile birlikte Rus siyaseti eski mecrasına geri dönmeye başlamış ve Osmanlı Devleti üzerindeki baskılar yeniden artmıştı²⁰. Bu durumun ortaya çıkmasında Osmanlı’nın içinde bulunduğu ağır koşulların da önemli bir payı bulunmaktaydı. Avrupa’nın büyük devletleri, Kutsal İttifak ve Dörtlü İttifak’ın belirlediği genel prensipler çerçevesinde Yunan isyanı karşısında tarafsız bir politika izlerken, Rusya’da yaşanan hükümdar değişikliğiyle birlikte bu ülkenin doğrudan soruna müdahil olmaya başlaması, diğer devletleri de harekete geçirmiş ve böylece mesele devletlerarası rekabetin alanına taşınmıştı.

Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu’nun, eskiyip işlevini yitirmiş askeri kurumlarını, toplumsal yapısını ve hukuk sistemini düzenleme çabaları sırasında şiddetli bir iç direnişle karşılaşması, Rusya’nın Küçük Kaynarca Antlaşması’ndan beri Osmanlı topraklarındaki Hristiyan Ortodoks tebaanın hamiliğini üstlenme yönündeki çabalarını daha da hızlandırmıştı. Bu sebeple Rusya, her fırsatta Babiâli’ye bu konuda baskı uygulamaya çalışmaktaydı. İç sorunlarla boğuşan Sultan II. Mahmut, bu durum karşısında Ruslarla yeni bir antlaşma yapmak zorunda kalmıştı²¹. 25 Eylül / 7 Ekim 1826’da Akkerman’da imzalanan bu mukavele ile Rusya’ya bazı yeni ayrıcalıklar tanınmış ve daha önceki ayrıcalıklar da yeniden kabul edilmişti. 25 Eylül/7Ekim 1826’da Akkerman’da imzalanan bu “mukavele” ile Rusya’ya birtakım yeni ayrıcalıklar tanınıyor ve ayrıca eskileri de kabul ediliyordu.

Rusya’daki taht değişikliği, yeni Çar I. Nikola’nın kişisel özelliklerine bağlı olarak Osmanlı-Rus ilişkilerinin seyrinde belirleyici olmuştu. I. Nikola’nın en büyük hedefi, Rusya’nın askerî alanda gelişmesini sağlamak ve Rus ordusunu Avrupa’nın en güçlü ordusu haline getirmektir. Ona göre, ancak böyle bir askerî güce sahip olmakla Türkleri Avrupa’dan kovmak mümkün olabilecekti. I. Nikola’nın hükümdarlığı boyunca, özellikle ordunun güçlendirilmesi konusunda önemli mesafeler kat edildiği söylenebilir.

Çar I. Nikola, siyasal görüşlerinin yanı sıra duygusal bakımdan da Müslüman-Türk düşmanlığıyla tanınan bir hükümdardı. Bu sebeple Rusya sınırları içinde yaşayan ve sayısı dört

¹⁸ İsmail, Fehmi, “Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi 1811-1812”, *Belleten*, C., 46, S., 181, 1982, ss. 73-120; Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih*, ss. 104-105; Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, ss. 96

¹⁹ Erim, Nihat, *Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri*, C. I, Ankara, 1953, ss. 245-254.

²⁰ Bolsover, G.H., “1815-1914 Arasında Rus Dış Politikasına Bir Bakış”, (Terc., Yuluğ Tekin Kurat), *Belleten*, C., 30, S., 118, 1966, ss. 265-290.

²¹ Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, s. 55.

ila beş milyonu bulan Müslüman-Türk nüfusu üzerinde baskı kurarak onları Ortodoks Hristiyanlığa geçmeye zorlamıştı. Kişiliğindeki bu özellik ve mutlak rejimini koruma amacıyla, hangi nitelikte olursa olsun ortaya çıkan tüm ulusal hareketleri acımasızca bastırmıştı. Nitekim Fransız Devrimi'nin etkisiyle doğan ulusalcı ve mutlakiyet karşıtı Avrupa devrimleri sırasında Kutsal İttifakların kurulmasına öncülük etmiş ve bütün ihtilal hareketlerinin bastırılmasında etkin bir rol oynamıştı. Çar, yalnızca Rusya'da değil, Prusya ve Avusturya'da da meşruiyet ilkelerinin en büyük koruyucusu haline gelmişti. 1848-1849 Macar ihtilalcilerini bastırdıktan sonra haklı olarak Avrupa'nın Jandarması sıfatıyla anılmaya başlamıştı. Kendi meşruiyetini bu denli koruyan Rusya, buna karşılık Osmanlı Devleti'ndeki Hristiyan tebaanın Babıâli'ye karşı ayaklanması durumunda ise, siyasi çıkarları ve Osmanlı üzerindeki geleneksel emelleri doğrultusunda bu ayrılıkçı hareketleri olabildiğince desteklemişti²².

Daha 1800'lü yılların başından itibaren Osmanlı topraklarında Fransız Devrimi'nin etkileri görülmeye başlamış ve buna bağlı olarak ulusal isyanlar art arda yaşanmıştı. Önce 1804'te Sırp, ardından 1821'de Yunanlılar bağımsızlık talebiyle ayaklanmışlardı.

Özellikle Yunan isyanları, Osmanlı İmparatorluğu'nun Mora ve Adalar üzerindeki hâkimiyetini ciddi biçimde tehdit etmişti. Ancak Osmanlı askerî teşkilatında uzun süredir devam eden bozulma ve çözülme, devletin bu hareketleri geleneksel askerî yapısıyla bastırmasını neredeyse imkânsız hale getirmekteydi. Bu durumun farkında olan II. Mahmut, Mısır'da batılı anlamda bir askerî örgütlenme gerçekleştiren ve modern bir donanma kuran valisi Mehmet Ali Paşa'dan Mora'ya asker ve gemi göndermesini talep etmişti. Ne var ki batılı devletlerin, özellikle batı uygarlığının kökenini Helen uygarlığında aramaları ve bu yüzden Yunanlılara besledikleri büyük sempati nedeniyle meseleye doğrudan müdahil olmaları, durumu içinden çıkılmaz bir hale sokmuştu. İngiltere'nin Yunan isyancılarını muharip sayması ve bu tutuma Fransa ile Rusya'nın da destek vermesi sonucunda Osmanlı İmparatorluğu adeta üçlü bir kıskaç altında kalmıştı. Buna bir de Navarin'de demirli Osmanlı donanmasının hiçbir sebep yokken bu üç devletin filolarınca Ekim 1827'de imha edilmesi eklenince, Yunan isyanının kesin bir zaferle sonuçlanması kaçınılmaz olmuştu. Tüm bu gelişmeler karşısında Osmanlı İmparatorluğu, her üç devlete aynı anda savaş açamayacağı düşüncesiyle, öncelikle olası bir Rus işgalini engellemek amacıyla Tuna boyuna asker sevk etmeye başlamıştı.

Edirne Antlaşması ve Zayıf Osmanlı Himayesi:

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılmasının²³ ardından yeni kurulmakta olan ordunun gösterdiği oldukça başarılı direnişe rağmen, Rusların ilerleyişi durdurulamadı ve Rus orduları Balkanları aşarak 1829 yılında Edirne'yi işgal etti. Öte yandan Kafkas cephesinde Doğu Anadolu'ya doğru ilerleyen Rus kuvvetleri, Sohum, Kars ve Erzurum kalelerini ele geçirdi. Bu gelişmeler Babıâli'yi barış istemek zorunda bıraktı. Bunun üzerine Rusya, Osmanlı Devleti'nin barış teklifini kabul ederek 2/14 Eylül 1829 tarihinde Edirne Barış Antlaşması'nı imzaladı²⁴.

Bu antlaşma ile Rusya'ya, Erivan ve Nahcivan hanlıkları dışarıda tutulmak kaydıyla Osmanlı sınırını eski hâline çekme karşılığında, özellikle Rus ticaret gemilerinin İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından geçişi ve bu geçişler sırasında taşıdıkları mallara hiçbir şekilde

²² Uçarol, Rifat, *Siyasi Tarih*, s. 143; Kurat Akdes Nimet, *Rusya Tarihi*, s. 323-324.

²³ Yeniçeri ocağının kaldırılması ile ilgili ayrıca bkz. Abdullah Bayındır, *Osmanlı Piyade Eğitiminde Atış Talimleri*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale, 2022, s. 43-46.

²⁴ Turan, Şerafeddin, "1829 Edirne Andlaşması", *DTCF Dergisi*, C., 9, S., 1-2, Mart-Haziran, 1951, s. 136; Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, s. 57; Mantran, Robert, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, XIX yüzyılın Başlarından Yıkılışa*, (Çev., Server Tanilli), C. I-II, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 40.

müdahale edilmeyeceği gibi ayrıcalıklar tanınıyordu. Aynı zamanda antlaşma, Osmanlı Devleti'nin Yunanistan'ın bağımsızlığını tanımamasını da garanti altına alıyordu. Böylece İngiltere, Fransa ve Rusya'nın bu konuda daha önce aldığı karara Osmanlı İmparatorluğunun da katılması sağlanmış oluyordu ²⁵.

Rusya'nın Balkanlar'da Edirne'ye, Doğu Anadolu'da ise Erzurum'a kadar ilerlemesine rağmen siyasi ve askerî sebeplerle İstanbul Boğazına ulaşamaması, bu noktadan itibaren devletlerarası ilişkilerin de etkisiyle Rusya'nın Osmanlı politikasında köklü bir değişikliğe gitmesine yol açmıştı. Bu yeni politikanın ana eksenini, artık Rusya'nın İstanbul ve Boğazları ele geçirmesi değil, kendisine karşı zayıf bir Osmanlı Devleti'nin varlığını sürdürmesi ve Türkiye'nin toprak bütünlüğünün korunması oluşturmaktaydı²⁶. Rusya'nın bu politika değişikliğinin ardında, Avrupa devletlerinin olası bir Rus oldubitti hareketi karşısında kalacakları zor durum ve geri dönüşü olmayan gelişmeleri engelleme düşüncesiyle Rusya üzerinde yaptıkları baskıların rolü olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca Çar'ın Londra ziyareti sırasında İngiltere hükümetine Osmanlı'nın içinde bulunduğu sosyal koşulları anlatırken yaptığı tanımlama, Rusya'nın bu yaklaşımının büyük ölçüde kendi çıkar hesaplarının bir sonucu olduğunu göstermektedir. Rusya'nın hesabına göre, Osmanlı Devleti yakın gelecekte çökecek olursa, Avusturya'nın Tuna üzerinden Balkanlara hatta Karadeniz'e kadar inmesi, İngiliz ve Fransız donanmalarının da Karadeniz'e girmesi ihtimali doğacaktı. Bu nedenle Rusya'nın himayesinde zayıf bir Osmanlı Devleti'nin varlığı, Rus çıkarlarına doğrudan ilhaktan daha fazla hizmet edecekti. Zira İstanbul ve Boğazların güçlü bir devletin elinde bulunmasındansa, zayıf bir Türkiye'nin elinde kalması her zaman daha tercih edilir bir durum olarak görülmekteydi.

Rusya, bu siyasi yaklaşımı çerçevesinde Osmanlı Devleti'ni kendi himayesine alıp kendisine bağımlı kılabilmek için her türlü yola başvurmuştu. Nitekim II. Mahmut'a, saltanatını güvence altına almak amacıyla, tebaasının çoğunluğunun inancını oluşturduğunu ileri sürdüğü Hristiyan Ortodoksluğu kabul etmesini dahi önermişti. Bu tür öneriler, diplomatik gelenekten ne denli uzak olduğu ne kadar düzeyden yoksun bulunduğu ve en önemlisi Rusya'nın Osmanlı Devleti'ni ne ölçüde küçümsediğini gözler önüne sermesi bakımından büyük önem taşımaktadır.

Sonuç:

1798-1829 dönemi Osmanlı-Rus ilişkileri, Avrupa siyasetindeki büyük güç rekabetlerinin doğrudan bir yansıması olarak şekillenmiş ve bu ilişkiler, Fransız İhtilali'nin yarattığı yeni uluslararası ortamda üç temel eksenle seyretnmiştir: ortak bir tehdit karşısında kurulan iş birlikleri, geleneksel düşmanlığın yeniden nüksetmesiyle ortaya çıkan açık çatışmalar ve nihayetinde Rusya'nın stratejik bir dönüşümle zayıf bir Osmanlı'yı himaye altında tutmayı tercih etmesi.

İlk olarak, Fransa'nın Napolyon liderliğindeki yayılmacı politikaları ve özellikle 1798 Mısır işgali, Osmanlı Devleti'ni daha önce benzeri görülmemiş bir şekilde ezeli rakibi Rusya ile ittifak yapmaya zorlamıştır. Bu ittifak, 23 Aralık 1798'de Osmanlı-Rus ittifakı ve 5 Ocak 1799'da Osmanlı-İngiltere ittifakıyla somutlaşmış; bu çerçevede Rus donanmalarının Boğaz'a girişine izin verilmesi, ileride Boğazlar Meselesinin gündeme gelmesinin ilk ciddi örneğini oluşturmuştur. Ancak Fransız tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte bu ittifak kısa sürede geçerliliğini yitirmiş; Rusya, Yedi Ada Cumhuriyeti üzerinden ve Balkanlar'da Osmanlı

²⁵ Turan, Şerafeddin, "1829 Edirne Andlaşması", s. 139.

²⁶ Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, s. 58.

aleyhine propaganda faaliyetlerine girişmiştir.

İkinci olarak, çalışmanın kapsadığı dönemde Osmanlı-Rus ilişkileri büyük ölçüde bir çatışma ve rekabet hali olarak seyretmiştir. Rusya'nın, özellikle I. Nikola döneminde ivme kazanan Balkanlar ve Doğu Anadolu'daki askerî ilerleyişi, Osmanlı Devleti'ni ağır kayıplara uğratmıştır. 1826 Akkerman Mukavelesi ile Rusya'ya yeni ayrıcalıklar tanınmış, eski ayrıcalıklar da yeniden kabul edilmiştir. 1827'de Navarin'de Osmanlı donanmasının İngiliz, Fransız ve Rus filolarınca imha edilmesi ve ardından Rus ordularının Balkanları aşarak 1829'da Edirne'yi işgal etmesi, Osmanlı Devleti'ni barış yapmaya mecbur bırakmıştır. 2/14 Eylül 1829 tarihli Edirne Barış Antlaşması, Rus ticaret gemilerine İstanbul ve Çanakkale Boğazlarından serbest geçiş hakkı tanıırken, Osmanlı Devleti'ni aynı zamanda Yunan bağımsızlığını tanımaya zorlamıştır.

Üçüncü ve belki de en dikkat çekici bulgu, Edirne Antlaşması sonrasında Rusya'nın Osmanlı topraklarını doğrudan ilhak etmekten kaçınarak, zayıf fakat diri bir Osmanlı Devleti'ni himayesi altında tutmayı tercih etmesidir. Rusya'nın bu politika değişikliğinin kaynağında, diğer Avrupa devletlerinin Rusya'nın İstanbul ve Boğazlar üzerinde tek taraflı bir hâkimiyet kurmasına izin vermeyeceği hesabının yanı sıra, kendi çıkarına yönelik stratejik bir hesaplama bulunmaktadır: Eğer Osmanlı Devleti çökecek olursa, Avusturya'nın Tuna üzerinden Balkanlara ve Karadeniz'e sarkması, İngiliz ve Fransız donanmalarının da Karadeniz'e girmesi mümkün olabilecektir. Bu nedenle, Rusya'nın himayesinde zayıf bir Osmanlı varlığı, Rus çıkarlarına doğrudan ilhaktan daha fazla hizmet edecektir. Bu yaklaşım, Rusya'nın dış politikasında yapabileceğini ve yapamayacağını ölçme alışkanlığının ve duruma uygun davranış geliştirme kapasitesinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Çalışma boyunca ortaya konan bir diğer önemli husus, Rusya'nın Osmanlı topraklarındaki Ortodoks ve diğer Hristiyan tebaa üzerindeki himaye iddiasının, ilişkilerin başından itibaren sürekli gündemde tutulan temel bir mesele olduğudur. Talleyrand'ın diplomatik yazışmalarından Avusturya Elçisi Thugut'un raporlarına, Rus General Paskeviç'in Çar'a gönderdiği mektuplardan dönemin askerî tasvirlerine kadar uzanan geniş bir kaynak yelpazesi, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ni zayıflatma, parçalama ve nihayetinde kendi çıkar alanına çekme hedefinin sistematik bir şekilde izlendiğini göstermektedir. II. Mahmut'a saltanatının devamını garanti altına alması için Hristiyan-Ortodoksluğa geçmesinin önerilmesi gibi girişimler, Rusya'nın Osmanlı Devleti'ni ne kadar hakir gördüğünü ve diplomatik gelenekten ne ölçüde sapabildiğini ortaya koymasından oldukça çarpıcıdır.

1798-1829 döneminde Osmanlı-Rus ilişkileri, kısa süreli ve zorunlu iş birliklerine rağmen, temelde bir güç mücadelesi olarak kalmıştır. Rusya'nın Ortodoks tebaa üzerindeki himaye iddiası, Boğazların statüsü, Balkanlar ve Kafkaslardaki nüfuz alanları ile Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğünün korunup korunmayacağı sorunu, bu dönemde Doğu Sorununun ana eksenini oluşturmuş ve ilerleyen yıllarda da Osmanlı-Rus ilişkilerini belirlemeye devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin başlattığı denge politikası ise, büyük güçler arasında kalmanın getirdiği zorunluluklarla birlikte, XIX. yüzyıl boyunca varlığını sürdürebilme çabasının temel aracı haline gelmiştir.

Kaynaklar:

Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasî Tarihi (1789-194)*, TTK, Ankara, 2003.

Avyarov, *Osmanlı-Rus ve İran Savaşları'nda Kürtler 1801-1900*, (Çev., Muhammed Varlı)

Sipan Yayınları, Ankara, 1995.

Bayındır, Abdullah, *Osmanlı Piyade Eğitiminde Atış Talimleri*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale, 2022.

Bayındır, Abdullah, *Osmanlıda Piyade Sınıfı Askerlerin Eğitimi*, Hiperyayın, İstanbul, 2021.

Beydilli, Kemal, “Küçük Kaynarca”, *DİA*, 26, s.524-527.

Bolsover, G.H., “1815-1914 Arasında Rus Dış Politikasına Bir Bakış”, (Trc., Yuluğ Tekin Kurat), *Belleten*, C., 30, S., 118, 1966, ss. 265-290.

Driault, Edouard de, *Şark Mes’esi, Bidayet-i Zuhurundan Zamanımıza Kadar*, (Çev., Nafiz, Yay. Haz.: Emine Erdoğan), Berikan Elektronik Basım Yayım, Ankara, 2003.

Erim Nihat, *Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri*, C. I, Ankara, 1953.

İsmail, Fehmi, “Bükreş Andlaşmasının Müzakeresi 1811-1812”, *Belleten*, C., 46, S., 181, 1982, ss. 73-120.

Köse, Osman, *Küçük Kaynarca Andlaşması*, TTK, Ankara, 2006.

Kurat, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi, Başlangıçtan 1917’ye Kadar*, TTK, Ankara, 1999.

Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ve Rusya*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

Kuzucu, Serhat, 1806-1812 Osmanlı-Rus Savaşı’nda Faş Kalesi, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (22)1, 2023, ss. 189-200.

Kuzucu, Serhat, *Kırım Hanlığı ve Osmanlı-Rus Savaşları*, Selenge Yayınları, İstanbul, 2013.

Mantran, Robert, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi, XIX yüzyılın Başlarından Yıkılışa*, (Çev., Server Tanilli), C. I-II, Cem Yayınevi, İstanbul, 1995.

Mayevsky, V.T., *Van ve Bitlis Vilayetlerinin Askeri Stratejik Tasviri 1904*, (Çev., Haydar Varlı), Askeriye Basımevi, İstanbul, 1911.

Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuat, Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, (Sadeleştiren: Neşet Çağatay), C., III-IV, TTK, Ankara, 1992.

Sander, Oral, *Anka’nın Yükselişi ve Düşüşü, Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme*, İmge Kitabevi, Ankara, 1993.

Soboul, Albert, *1789 Fransız İnkılâbı Tarihi*, (Çev., Şerif Hulusi), Cem Yayınevi, İstanbul, 1969.

Tugay, Esad Fuad, “Rusların İstanbul ve Boğazlar Hakkındaki Gayeleri Üzerine Bazı Hatıralar”, *Belleten*, C., 33, S., 130, 1969, ss. 217-224.

Tukin, Cemal, *Boğazlar Meselesi*, Pan Yayıncılık, İstanbul, 1999.

Turan, Şerafeddin, “1829 Edirne Andlaşması”, *DTCF Dergisi*, C., 9, S., 1-2, Mart-Haziran,

1951, ss. 111-151.

Uçarol, Rıfat, *Siyasi Tarih (1789-1994)*, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1995.

Watson, Hugh Seton, *The Russian Empire 1801-1917*, Oxford at the Clarendon Press, New York, 1988.

Extended Abstract:

This study analyzes the diplomatic and military relations between the Ottoman Empire and Russia during the period 1798-1829, within the broader framework of the transformation of the European political order following the French Revolution of 1789. The upheaval created by the Revolution and the subsequent Napoleonic Wars reshaped the balance of power in Europe, giving rise to new forms of alliance, rivalry, and strategic realignment. In this context, Ottoman-Russian relations evolved in a highly dynamic and often contradictory manner, characterized by alternating phases of cooperation and conflict. The French invasion of Egypt in 1798 constituted a critical turning point. Faced with an immediate external threat, the Ottoman Empire entered into an unprecedented alliance with its traditional rival, Russia, followed shortly by a similar agreement with Great Britain. This alliance framework enabled coordinated action against France and led to significant developments, such as the temporary opening of the Straits to Russian naval forces. However, this cooperation was largely situational and short-lived. With the elimination of the French threat, the underlying geopolitical tensions between the Ottoman Empire and Russia resurfaced, and relations reverted to a pattern of rivalry. A central dimension of this rivalry was Russia's persistent claim to act as the protector of Orthodox Christians within the Ottoman Empire. This claim, rooted in earlier agreements and reinforced diplomatically after the Treaty of Küçük Kaynarca (1774), became a key instrument of Russian foreign policy. It provided justification for intervention in Ottoman internal affairs and facilitated Russian influence in the Balkans and other regions. Alongside this, Russia sought to expand its strategic reach by challenging the status of the Straits and increasing its political and military presence in southeastern Europe and the Black Sea region. The Ottoman Empire, confronted with both internal weaknesses and external pressures, adopted a policy of balance among the great powers. This strategy involved shifting alignments between France, Britain, and Russia in an effort to preserve territorial integrity and political sovereignty. Nevertheless, the effectiveness of this policy was limited by the Empire's military and administrative difficulties, as well as by the broader dynamics of European power politics. The period under study witnessed several critical developments that shaped the trajectory of Ottoman-Russian relations. The Akkerman Convention of 1826 formalized new concessions to Russia and reaffirmed earlier privileges. The Greek War of Independence and the intervention of European powers further destabilized the region, culminating in the destruction of the Ottoman fleet at Navarino in 1827. This event significantly weakened Ottoman military capacity and paved the way for renewed Russian military advances. The subsequent Russo-Turkish War resulted in the occupation of key territories, including Edirne, and ultimately led to the Treaty of Adrianople in 1829. The Treaty of Adrianople marked a decisive turning point. While Russia achieved substantial strategic and economic advantages such as expanded commercial rights and increased influence it refrained from pursuing large-scale territorial annexation. Instead, Russian policy shifted toward maintaining a weakened but viable Ottoman Empire under its indirect control. This strategic transformation was influenced not only by Russia's own calculations but also by the broader European balance of power. The potential intervention of other great powers, particularly Britain and Austria, limited Russia's ability to act unilaterally and encouraged a more cautious approach. Thus, the study demonstrates that Ottoman-Russian relations in the period 1798-1829 were shaped by three interrelated dynamics: pragmatic alliances formed in response to immediate threats, recurring conflicts driven by long-term strategic competition, and a gradual shift in Russian policy toward indirect dominance rather than direct conquest. These dynamics played a crucial role in the emergence and consolidation of the Eastern Question as a central issue in nineteenth-century international politics. In conclusion, despite occasional cooperation, Ottoman-Russian relations remained fundamentally defined by power struggles over territory, influence, and political legitimacy. Russia's policies regarding Orthodox populations, the Straits, and regional influence, combined with the Ottoman Empire's efforts to navigate between competing great powers, established patterns that would continue to shape their interactions throughout the nineteenth century.